

NADIA BOLZ-WEBER

VRIJSPRAAK

door

LOSERS

*Jeder mens kan zowel
zondaar als heilige zijn*

NADIA BOLZ-WEBER

VRIJSPRAAK
door
LOSERS

*Jeder mens kan zowel
zondaar als heilige zijn*

UITGEVERIJ KOK UTRECHT

HEILIGENKOEKJES

In de begintijd van *House for All Sinners and Saints* maakten we er een traditie van om op de zondag van Allerheiligen² ‘heiligenkoekjes’ te bakken.

Ik had het internet doorzocht, op zoek naar oude of vreemde tradities die we zouden kunnen gebruiken. Ik weet zeker dat ik toen iets heb gelezen over hoe mensen in Finland of ergens in die richting heiligenkoekjes bakten: kleine mannetjes en vrouwtjes gemaakt van peperkoek, die uitgedeeld worden tijdens de zondagse viering van Allerheiligen. Ik zweer het je, dat is wat ik me herinner.

Dus terwijl wij vanaf nul onze kerk bakten, verzamelden zich een paar lui in mijn keuken om vanaf nul mannen en vrouwen uit peperkoek te bakken, in de veronderstelling dat dit een bestaande traditie was.

² Met Allerheiligen, dat op 1 november plaatsvindt, staat de kerk stil bij hoe dun de sluier tussen het leven en de dood is, en bij het feit dat de kerk iedereen omvat; van hen die ons voorgingen en inmiddels zijn heengegaan tot hen die na ons zullen komen en nog geboren moeten worden. We luiden een bel voor iedere geliefde die sinds de vorige zondag van Allerheiligen overleden is en wij, de heiligen die nog op deze aarde zijn, eren allen, die ook heiligen genoemd worden, die van dit leven naar het volgende leven zijn overgegaan.

Op een gegeven moment bedacht ik dat onze kleine bruine heiligenkoekjes natuurlijk wel aureolen moesten hebben, dus brachten we glanzend geel glazuur aan op de bovenkant van de rondhoofdige peperkoekmannen en -vrouwen (wat hen niet zozeer een heilig als wel een blond uiterlijk gaf).

‘Wat dachten jullie hiérvan?’ vroeg Victoria toen ze binnenkwam met in haar handen twee extra grote koekvormen. Voor een maatschappelijk werker was ze altijd al wat rebels. Dat zal vast met haar rode haren te maken hebben. ‘De koekjes voor mijn heiligen moeten bijzonder zijn,’ zo bracht ze in. Voordat de avond ten einde kwam, liet Victoria vol trots haar twee bijzondere heiligenkoekjes zien, die boven alle andere uittorenden. Een van de twee koekjes was een vrouw, wier rok omringd werd door goudgele vlammen. Ze had grote ogen en een open mond.

‘Uh, Jeanne d’Arc?’ zo gokte ik goed. Naast Jeanne d’Arc had ze een medeheilige, maar hij zag eruit alsof hij een holbewonersoutfit droeg en hij had geen hoofd meer. ‘Fred Flintstone, die als martelaar om het leven is gekomen?’ gokte ik verkeerd.

‘Johannes de Doper,’ zei ze trots. Natuurlijk. Victoria bood aan om de mand met de heiligenkoekjes de volgende dag mee te nemen en ze uit te delen. Je kunt je voorstellen dat het een geweldige manier was om wat lichtheid te brengen in een liturgie die verder behoorlijk zwaar is.

Inmiddels weten we dat deze heiligenkoekjes nergens een traditie zijn, behalve bij ons in *House for All Sinners and Saints* – ik heb het naderhand in ieder geval nergens op internet kunnen terugvinden. Blijkbaar heb ik deze lulkoek bij elkaar gedroomd.

Victoria’s mand met koekjes stond op de rand van een lange rij met wit bedekte tafels. Elke tafel stond vol met kaarsen, goudbloemen en verscheidene herinneringen aan de doden: de versleten zachte spijkerstoffen overall van iemands opa, die boer was geweest. Een icoon van Maria Magdalena. Een icoon

van César Chávez. Een foto van een vriendengroep uit de jaren '80. Een kinderlaken. Een altaar dat mijn gemeentelid Amy Clifford had gemaakt voor Vincent van Gogh – een kleine beschilderde rechtopstaande doos, met zijn zelfportret aan de binnenkant geplakt en met oren, waarvan er één een stukje miste, aan de zijkanten gelijmd.

Wij Amerikanen zijn geneigd onze voorouders – op de mensen die aan het front om het leven kwamen na dan – te vergeten en we besteden zo min mogelijk tijd aan het publiekelijk rouwen om hun verlies. Maar in de kerk houden we er de eigenaardige gewoonte op na om erbij stil te staan dat de doden nog steeds deel van ons zijn. Ze zijn een onderdeel van ons leven en zelfs een bezielende aanwezigheid in de kerk. De apostel Paulus omschrijft de Heiligen als een 'menigte geloofsgetuigen'. Dus zelfs als ze overleden zijn, houden we ze bij ons in de hoop dat hun deugden – hun vermogen om op God te blijven vertrouwen te midden van een onderdrukkend regime of mislukte oogst of een levensbedreigende kanker – ook onze deugd en onze kracht zal worden.

Toen ik mijn blik wierp op de mand met heiligenkoekjes, die naast de liefdevol gerangschikte foto's, altaartjes en simpele naamkaartjes stond, bedacht ik hoe geweldig het is dat er een plek is waar we onze doden kunnen gedenken. En toen zag ik *haar* naam. Ik huiverde, ook al was ik zelf degene die met aarzeling deze naam had opgeschreven: Alma White.

Een paar maanden eerder liep ik over Sherman Street in Denver met mijn gemeentelid Amy Clifford, een kunstzinnige, intelligente, gepassioneerde vrouw, die aan mijn zijde had gestaan bij het oprichten van onze kerk. Die dag zagen we tijdens onze wandeling een soort monument van behoorlijke omvang. Het stond op de binnenplaats van een grote vreemd uitzierende kerk die tegenover het Colorado State Capitol-gebouw stond.

Het dak van de Pillar of Fire Church wordt bekroond met de enorme roze roepletters KPOF. In de avond geven die letters licht, waardoor het uiterlijk van het gebouw past bij wat het is: een pinksterkerk en tevens een radiostation.

We deden ons best om te lezen wat er op het monument geschreven stond: 'Alma White, oprichter van de Pillar of Fire-kerk, 1901.' Ik draaide me om naar Amy en zei: 'Alma? Dat is toch een vrouwen naam? Is er in 1902 een *vrouw* geweest die in Denver een kerk heeft geplant?'

Ik kende niet veel vrouwen die in hun eentje kerken hadden geplant, en al helemaal geen vrouwen die zoiets rond het begin van de 20^e eeuw deden. En omdat ik zo wanhopig op zoek was naar iemand die ik in de categorie 'held' of 'rolmodel' kon plaatsen (ik zou immers zelf ook als vrouwelijke voorganger in een nieuwe kerk in Denver gaan werken), pakte ik mijn telefoon en googelde ik Alma White. Mijn vreugde over de ontdekking van een held nam alleen maar toe toen ik haar Wikipedia-pagina las: 'Alma Bridwell White (geboren in 1862 – overleden in 1946) was de oprichter en een bisschop van de Pillar of Fire Church. (*O mijn God. Het is echt waar!*) In 1918 werd ze de eerste vrouwelijke bisschop van de Verenigde Staten. Ze stond bekend om haar feminisme (*Yes!*) en haar betrokkenheid bij (*hou je vast...*) de Ku Klux Klan in New Jersey, haar anti-katholicisme, antisemitisme, racisme en vijandige houding naar immigranten.' (*Fuck.*)

De volgende dag belde ik mijn episcopale vriendin Sara om haar te vertellen dat ik een held had gevonden om er vervolgens achter te komen dat het om een regelrechte racist ging. En wat was Sara's reactie? 'Mail me haar naam. Ik voeg haar toe aan de litanie van heiligen, samen met al die andere gebroken mensen van God.'

Ik wilde niet dat Alma Whites naam op de litanie van heiligen zou staan. Haar naam op die tafel hebben, verlicht door de

flakkerende paaskaars,³ in het gezelschap van Sint Franciscus en César Chávez voelde absoluut verkeerd. Ik wil dat racisten in het hokje ‘racist’ blijven. Als ze ineens in het ‘heiligen’-hokje glippen, word ik nerveus. Maar zo werkt het wel. Op de zondag van Allerheiligen word ik geconfronteerd met de ingewikkelde dubbelheid rondom heiligen die slecht waren en zondaars die goed waren.

Persoonlijk ben ik van mening dat het nogal cruciaal is om het verschil te kennen tussen een racist en een heilige. Maar als Jezus keer op keer dingen zegt over de laatsten die de eersten zullen zijn, de eersten die de laatsten zullen zijn, over hoe gelukkig de arme is, dat de rijken op hun hoede moeten zijn en dat je prostituees vooral aan tafel moet uitnodigen, vraag ik me af of onze behoefte aan zwart-witte categorieën misschien geen religie, maar juist een zonde is. Het is natuurlijk wel zo fijn als we weten in welke categorie we gevlekte scheerling moeten plaatsen, zodat we weten of iets veilig is om te drinken. Maar precies weten in welke categorie we onszelf of anderen moeten plaatsen, helpt ons niet God beter te leren kennen, ondanks dat kerken ons dat vaak wijs willen maken.

Hoe dan ook is het mijn ervaring dat wat ons maakt tot heiligen van God niet ons vermogen om heilig te zijn is, maar juist Gods vermogen om door zondaars heen te werken. De titel ‘heilige’ is iets wat ons toegekend wordt, niet iets wat we verdienen. Of zoals de goede Heilige Paulus het zegt: ‘want het is God die zowel het willen als het handelen bij u teweegbrengt, omdat het hem behaagt’ (Filippenzen 2:13). Ik ben steeds meer gaan inzien dat alle heiligen die ik gekend heb onbedoelde heiligen

3 Een paaskaars is een grote kaars die symbool staat voor het licht van Christus in deze wereld; deze wordt traditioneel aangestoken bij de paaswake en vervolgens gebruikt bij speciale gelegenheden door het jaar heen.

waren – mensen die tegen wil en dank de bevrijding in zijn gestruikeld, terwijl ze destijds naar iets heel anders op zoek waren. Het zijn mensen die toevallig een drankprobleem hebben en dan afkicken en vervolgens anderen helpen om hetzelfde te doen. Mensen die even vriendelijk als vijandig zijn.

Naast Alma stond op onze Allerheiligentafel een icoon van zo'n andere onbedoelde heilige, Harvey Milk (de eerste openlijk homoseksuele stadsbestuurder in Californië, die door een medegemeenteraadslid doodgeschoten werd in 1978). Op het icoon stond Milk voor de Golden Gate Bridge met vijf kogelgaten in zijn borst en achter zijn hoofd een gouden aureool. Het icoon was ontworpen door Bill McConnell, een van de kunstenaars in onze gemeente, die mij later opbelde om te vertellen dat iemand hem hierop had aangesproken. Hij kon hij nou iemand die geen christen was als heilige afbeelden?

Ik legde aan Bill uit dat we geen heiligen hebben omdat zij zo vroom en perfect zijn, maar om te vieren dat God heilige en bevrijdende dingen kan doen in deze wereld dankzij mensen – *of all things* – en dat die stuk voor stuk vol gebreken zijn.

Dat geloof ik echt. En toch, toen ik na dit telefoongesprek ophing, liet het me maar niet los hoe moeilijk het voor mij is om te geloven dat wat geldt voor Alma White of Harvey Milk ook geldt voor mijzelf – dat God mij kan gebruiken ondanks dat ik op zoveel manieren ongeschikt ben voor het werk dat ik doe.

En toch is dat mijn ervaring. Ik blijf fouten maken. Sterker nog: ik blijf keer op keer dezelfde fouten maken. Ik probeer zo vaak (zonder succes) God en mijn medemens op afstand te houden. Ik zeg nee als ik ja zou moeten zeggen. Ik zeg ja als ik nee zou moeten zeggen. Plotseling maak ik een heilig moment mee, waarbij ik me pas als het voorbij is realiseer waar ik beland ben.

Ik heb lief met mate, zeg dan per ongeluk het juiste op het juiste moment zonder dat ik het doorheb, ik vergeet wat er het

meeste toedoet, ik toon genegenheid als het nodig is, en maar al te vaak keer ik me af en denk ik slechts aan mezelf.

Ik blijf een persoon met wie God aan het werk is. En ik strek me daar zelf niet echt naar uit, als ik eerlijk ben. Ik bewonder mensen die aan 'spirituele oefeningen' doen, die naar een gevoel van welzijn streven door yoga of meditatie of stille tijd. Ik zelf til nogal eens aan zware gewichten op de sportschool, maar ik moet eerlijk bekennen dat ik verder geen oefeningen doe om een spiritueler mens te worden. Wat ik echter wel kan, is eindeloos vertellen over hoe ik bij mijn lurven gegrepen wordt door de Bijbel, kerkelijke gewoontes en de mensen van God. Dat wil zeggen: door religie.

Onlangs werd mij door een devote jonge seminarist de vraag gesteld: 'Pastor Nadia, wat doe jij persoonlijk om dichterbij God te komen?'

Voordat ik het doorhad, flapte ik eruit: 'Wat? Niks. Dat klinkt voor mij als een vreselijk idee, proberen om dichterbij God te komen.' De helft van de tijd zou ik willen dat God me alleen liet. Dichterbij God komen kan betekenen dat mij verteld wordt dat ik van iemand moet houden die ik niet eens aardig vind, of dat ik nog meer van mijn geld weg moet geven. Het kan betekenen dat ideeën of dromen die ik koester me afgenomen worden.

Mijn spiritualiteit wordt niet geactiveerd als ik mediteer, maar op de momenten dat:

ik me realiseer dat God iets moois heeft kunnen doen door mij, ondanks dat ik zo'n hufter ben,
ik zo geraakt word door de genade van de evangeliën dat ik mijn vijanden niet kan haten,
het me niet lukt de zonde van iemand anders te veroordelen (en laten we eerlijk zijn, dat is een van mijn liefhebberijen) omdat mijn eigen shit te veel in de weg zit,

ik getuige moet zijn van iemand anders lijden ondanks dat ik eigenlijk met rust gelaten wil worden, ik vergeven word door iemand, ook al verdien ik het niet, en mijn vergever dit doet omdat ook hij geraakt is door het evangelie, er traumatische dingen gebeuren in de wereld en ik geen idee heb hoe ik ze een plek moet geven of er iets aan kan doen, maar wel een groep mensen om me heen heb die ik elke week ontmoet, mensen die met me rouwen en bidden vanwege iets rampzaligs als een schietpartij op een school, ik een ander mens word door van iemand te houden die ik nooit zou uitkiezen, maar die door God op mijn pad gestuurd wordt om me iets te leren over Gods liefde.

Maar niks van dit alles is een resultaat van mijn spirituele oefeningen of discipline, hoe bewonderenswaardig dit soort activiteiten ook kunnen zijn. Deze ervaringen komen voort uit een religieus leven, een leven dat bijeengehouden wordt door rituelen en gemeenschap, herhaling, werk, geven en ontvangen, genadige vrijspraak.

Dit is wat kerkzijn betekent bij *House for All*. Zoals Stephen, een van mijn gemeenteleden, het verwoordt: ‘Onze “bediening” is het Woord en het Sacrament – al het andere vloeit daaruit voort. We zien een behoefte en we komen daaraan tegemoet. We verkloten het, we zeggen sorry. We vragen om genade en gebed als we het nodig hebben (vaak). We zijn Jezus voor elkaar. We eten, we bidden, we zingen, we vallen, we staan op, we vallen weer. Niet zo ingewikkeld.’

Er zijn veel redenen om je verre te houden van het christendom. Dat zal ik niet ontkennen. Ik begrijp mensen die deze keuze maken volledig. Het christendom heeft onbeschrijflijke gruwelen overleefd: de kruistochten, seksueel misbruik, pauselijke corruptie, schandalen met televisiedominees en *clown ministry*.

Maar het zal ook ons overleven. Het zal onze fouten en trots en bekrompenheid overleven. Ik geloof dat de kracht van het christendom – dat wat ervoor zorgde dat de eerste discipelen hun netten lieten vallen en alles wat zij kenden achter zich lieten, dat wat ervoor zorgde dat Maria Magdalena terugkeerde naar het graf en daarna de opstanding van Christus verkondigde, dat waar de vroege christenen martelaar voor werden, dat wat mij bij de Jezus-handel houdt (of bij wat mijn episcopale vriend Paul ‘het werken voor de zaak’ noemt) – iets is wat niet gedood kan worden. De kracht van onbegrensde genade, of wat we het Evangelie noemen, kan niet vernietigd worden door corruptie en gelikte tv-dominees. Omdat uiteindelijk Jezus nog steeds overblijft.

En ik kan Jezus maar niet loslaten, al heb ik het wel geprobeerd. Het Evangelie, dat verhaal over een God die naar ons toe kwam door Jezus en liefhad zonder grenzen en vergaf zonder voorwaarden en zei dat we de kracht hebben om hetzelfde te doen, kan niet vernietigd worden door al die stomme fouten waar je op de volgende pagina’s over zult lezen. Deze fouten, zonden en gebreken komen mij toe, maar misschien komen ze ook wel *ons* toe.

En de bevrijding komt ons ook toe. Want als Alma White het Licht dat door al haar duisternis schijnt niet kan vernietigen, kunnen wij dat misschien ook niet.

Op die Allerheiligentafel, tussen de mand met koekjes en de kaart waar Alma Whites naam op stond, zetten wij onze eerste paaskaars, onlangs gekocht bij een katholieke boekwinkel. Tijdens de paaswake en gedurende het komende jaar zouden we die gebruiken als symbool van Christus’ aanwezigheid in ons midden.

Dat jaar was de kaars nieuw en wit. Maar iedere nieuwe paaskaars werd door Victoria gemaakt van alle gesmolten resten van de kaarsen die tijdens de voorgaande maanden gebruikt wer-

den bij de liturgieën, zodat de kaars in ons midden, net als de kerk zelf, besmeurd is met een prachtige onvolmaaktheid. De was is glad en goud, maar zit vol vlekken van verbrande lontstukjes en vuil. Zoals de verbrande overblijfselen van onze eigen verhalen die we met ons meedragen, en zoals de imperfecte stukjes van onze mensheid die textuur brengen aan de goddelijke liefde die we ook met ons meedragen.

We smelten en worden gevormd tot iets nieuws, maar de verbrande overblijfselen gaan met ons mee.

*'Ik denk dat Gods werk in deze wereld
altijd door zondaars gedaan wordt. Daar
is niks mis mee. Soms zijn de mensen die het
minst geschikt zijn precies de mensen waar
God naar op zoek is.'*

KOK

9 789043 529747

www.kok.nl

NUR 700
ISBN 978 90 435 2974 7